

זכות האחד וכיון שמהאחד אינך יכול להוציאו גם ממני לא תוציא, והלא הא דאין יכול להוציא מהא' הוא רק מטעם שאין יודע לברר, וכיון שהוא יודע האמת מהיכי תיתי לא יחזיר...'.
 ולכן פירש שמדובר שגוף הדרך שייכת לבעל השדה שמסביב, אלא שמוטל עליו חוב ליתן לאמצעי אפשרות גישה לשדהו, ואין זה אלא חוב בעלמא ולא קנין בגוף הקרקע, וכיון שאין יכול לתבוע מכל אחד מהמוכרים לממש זכות זו, שהרי אין לו כל הוכחה מי הוא זה שחייב לו, הרי בטל מהמוכרים שעבוד הגוף וממילא בטל שעבוד נכסים, הלכך גם הלוקח לא נתחייב באותו חוב. ואמנם באופן שנאבד לו מגוף הקרקע שלו, ודאי יכול לתבוע מהקונה ב'מה נפשך'. (ובספר שערי ישר (ה, י) נטה מדבריו ופירש כל הסוגיא באופן אחר, ע"ש באריכות רבה. וע"ע באבי עזרי — מלוה יט, ח).

דף קי

'ש'לש ארצות לנשואין, יהודה ועבר הירדן והגליל. אין מוציאין מעיר לעיר ומכרך לכרך...'. — מבואר במשנה שעבר הירדן דינו כארץ ישראל לענין העלייה לארץ, שלכך אין מוציאין ממנו לגליל וליהודה. ולפי זה נראה שכמו כן מעלים משאר ארצות לעבר הירדן, כשם שהכל מעלים לארץ ישראל. וכן מבואר בתשב"ץ (ח"ג קצח). ומבואר עוד בדבריו (כדעת התוס' חגיגה ג), שעולי בבל כבשו מקומות בעבר הירדן, ולכך נתקדשו אותם מקומות בקדושת הארץ.

ואולם לדעת הראב"ד (שמיטה ד) עולי בבל לא כבשו כלל בעבר הירדן, ולדעתו יש לומר שלכך אין מוציאין מעבר הירדן ליהודה וגליל, שסובר כדברי הרמב"ן (פר' מסעי ודברים) שכיבוש והורשת א"י מצות עשה בפני עצמה היא, ואף עבר הירדן בכלל זה, כמבואר בגבולות האמורים בפרשת מסעי, הלכך אעפ"י שלא נתקדש עבר הירדן לענין מצוות התלויות בארץ, וגם בטלה קדושת הארץ ולא כבשוהו עולי בבל, אעפ"י כ' יש שם מצות כיבוש מהתורה, ולכך הכל מעלים לעבר הירדן ואין מעלים מעבר הירדן ליהודה וגליל.

אך מהשמטת הרמב"ם מצוה זו נראה שאינו סובר כהרמב"ן שמצות כיבוש הארץ וישובה מצוה בפני עצמה היא (וכמו שכתב הרב מגילת אסתר), ולדבריו, דין זה שהכל מעלים לארץ ישראל, על כרחנו אינו משום מצות ישובה אלא משום קדושת הארץ או קיום מצוותיה, ולפי זה צריך באור מדוע עבר הירדן דינו כארץ.

ויש להוכיח מכאן כדברי בעל כפתור ופרח (מח. הובא בברכי יוסף או"ח תפט) שהרמב"ם קורא 'עבר הירדן' גם לעבר המערבי של הירדן (כמוכח מדבריו בהל' שמיטה פ"ז). ולכך שנה התנא 'עבר הירדן' בין יהודה לגליל.

היוצא מזה, שלשיטת הרמב"ן ודעמיה, דין 'הכל מעלין' אמור גם בעבר הירדן מזרחה, אף במקום שלא כבשוהו עולי בבל, כי מ"מ בכלל מצות ישוב וכבוש הוא, עד הנהר הגדול נהר פרת, ואפילו בזמן הזה (כמבואר בדברי הרמב"ן בספר המצוות ובפירושו בסדר דברים). ולדעת התשב"ץ דין זה אמור בעבר הירדן רק במקומות שכבשוהו עולי בבל. ולהרמב"ם [ויתכן אף להראב"ד] אין דין זה אמור אלא במערב הירדן. (עפ"י שבט הלוי ח"ג רא)

(ע"ב) 'הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין' — על מצות ישוב ארץ ישראל וכיבושה בזמן הזה, כבר האריכו ראשונים ואחרונים — ראה בספרים המובאים והמצויינים באנצ. תלמודית ערך 'ארץ ישראל' — ישיבתה. (כרך ב עמ' רכג). וראה עוד בתשובתו הרחבה של הגר"ע יוסף שליט"א — נדפסה ב'תחומין' כרך י (וע"ש מאמרים נוספים בכרכים: ב ד ה ה, ובספרו 'מאור ישראל' — שבת מא).
 ע"ע: אגרות משה (אה"ע ח"א סוף קב) (רוב הפוסקים סוברים שישוב א"י בזה"ז מצוה, אבל פשוט שאין זו בזה"ז מצוה

חיובית המוטלת על הגוף, [שא"כ היה איסור לדור בחו"ל ולא הוזכר איסור אלא על יציאה מא"י לשכון בחו"ל], אלא כשדר בארץ מקיים מצוה. וכיון שאינה מצוה חיובית ודאי יש להתחשב בחשש של ר"ח כהן אם יכול ליהדר במצות התלויות בארץ].
שם (ז"ד ח"ג קכב) (אין נראה שתהא מצוה מתקנת חכמים לדור בא"י, אלא להסוברים שיש מצוה עתה — מהתורה היא, ולדעת החולקים — אף מדרבנן אין מצוה, ושייך רק לומר שיש בשוב מעלה וחשיבות).
מנחת שלמה (ח"ג קנח, כב) (מצות ישוב א"י מצוה לעצמה היא ואינה בשביל קיום המצוות התלויות בארץ. ואף לר"ח כהן קיימת מצות ישוב א"י בזמן הזה, אלא שהוא סובר שכיון שאין יכולים להזוהר בזה"ז בקיום מצוותיה, חלילה לקיים מצות ישוב ע"י אי זהירות במצוות ועשיית עבירות. ומ"מ בזמננו שאפשר, שפיר חייבים אף לר"ח כהן).
 וע"ע: שבט הלוי ח"ג ר"א (ובה"ב קח); משנה הלכות ח"ג קפט; ח"ה קצג; ח"ז ר"א.

וראה עוד באגרתו של ר"צ הכהן זצ"ל מלובלין (שנדפסה בסוף 'פוקד עקרים' ונדמ"ח ב'צדקת הצדיק' — המלא) שהאריך, שלכל הדעות, ודאי מעלה גדולה לישב בה גם בזמן הזה, שהרי כל החכמים שהפליגו בשבחה, לאחר החורבן היו, (הגם שהוא עצמו נקט לעיקר (בספרו 'דברי סופרים' יד) שמצות ישוב הארץ היא רק בזמן שהבית קיים).
 וזו לשון החזו"ן-איש באגרתו (קובץ אגרות ח"א קעה): '... ומצות ארץ ישראל הוכרעה על ידי הרמב"ם והרמב"ן ושאר פוסקים. וידוע עד — כמה שאף ה'חפץ חיים' זללה"ה לעלות'. (וראה לו עוד באגרת קפ)

יש להעיר שגם לאותן הדעות שבזמן הזה אינה מצוה מחויבת, יש מקום לומר שדין 'הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין' קיים גם עתה — לפי מש"כ הרשב"ש בתשובה (א) שדין זה אינו נובע ממצות ישוב הארץ אלא משום קדושתה, שהרי הכל מעלין לירושלים אעפ"י שאין מצוה לישב דוקא בה. ואולם יש סוברים שדין 'הכל מעלין' יסודו משום מצות כיבוש הארץ וישובה. ולפי זה לכאורה דין כפיה לעלות בזמן הזה, תלוי בשיטות הפוסקים אם נוהג עתה חיוב כיבוש וישוב. (אלא שלכאורה מדין 'הכל מעלין לירושלים' מוכח שאף במקום שאין מצות כיבוש וישוב מעלין משום קדושה. ולפי"ז הוא הדין בזמן הזה. ואולם יש מקום לחדש שיש מצות כיבוש-וישוב מיוחדת לירושלים. כן רצה לצדד בשו"ת שבט הלוי, וכן בקובץ 'עטורי כהנים' 187, אייר תש"ס). ויש גם טעם נוסף — משום מצוות התלויות בארץ (ובירושלים) — ע' בשיטות הראשונים בזה, בשו"ת שבט הלוי ח"ג ר"א.

*

'לא תווי מנוה היפה לנוה הרעה' —

'... ומדקאמר לאתווי מנוה היפה לנוה הרעה ולא קאמר לאתווי במקום סכנה או לאתווי אעפ"י שאינו מוצא את ההגון — שמעינן מינה דרבנותא דלהעלות לארץ על שאר ארצות בענין ההוצאה ממקום למקום, היינו דוקא נוה רע ליפה, דלא"י מעלין ומוציאין אפילו מן היפה לרע משום מצות ישיבה, משא"כ בחו"ל, וזו היא הרבותא בלחוד, אבל במקום סכנה כולם שוים ואינו מוציאה, וכמעט שאין להביא על הדבר הזה ראייה, שהוא במושכל ראשון, שמשקול הדעת יוכל אדם להבין זה מעצמו, שאין לך דבר שעומד בפני הסכנה.

הי"ל (היוצא לנו) בזמן הזה בארצות הללו, רצוני לומר כל שהוא מסוף המערב עד נא אמון, אין כופין לעלות. ומנא אמון ולמעלה — כופין ביבשה, וגם דרך ים בימות החמה, אם אין שם לסטים בים בארצות הללו.

ואני מהוראי (צ"ל: מיראי) הוראה אני וכבר בא דין זה לפני ודנתי בו כמה פעמים, שלא לכוף לעלות. והבונה בשמים מעלותיו, ושם עבים מרכבותיו, יעלינו במהרה לארצו הטהורה עם כל ישראל בחבורה, והוא למען שמו יקבץ נפוצות יהודה בקול רנה ותודה. (מתוך שו"ת הרשב"ש, סי' א. מחכמי צפון אפריקה, ה'קס — ה'רכז).

'דאמר רב יהודה: כל העולה מבבל לארץ ישראל עובר בעשה' – במסכת ברכות (מג) מצינו שרב יהודה ייחד ברכה לשמן אפרסמון והגדל בארץ ישראל: 'בורא שמן ארצנו'. ואמרו שם שאין ללמוד ממנו הלכה, דשאני רב יהודה דחביבא ליה ארץ ישראל'.
שמה יש מקום לשער שדברי רב יהודה קשורים המה זה בזה; ידיעתו והרגשתו שהוא מנוע מלעלות אל הארץ עד יום פקידה, היא שהוסיפה לו אהבה על אהבתו לארץ.

דף קיא

'מהו למיחת וליבמה? אמר ליה אחיו נשא כותית ומת ברוך המקום שהרגו, והוא ירד אחריו?!' — אף על פי שמותר לירד מהארץ כדי לישא אשה, היינו דוקא על מנת לחזור, אבל להשתקע שם אסור. (עפ"י תוס' ע"ז יג. ד"ה ללמוד; רמב"ם מלכים ה, ט וכסף משנה).

'ככתבם וכלשונם'

'כשם שאסור לצאת מארץ ישראל לבבל כך אסור לצאת מבבל לשאר ארצות' —
'שכל מקום שחכמה ויראת חטא מצויין שם, דינו כארץ ישראל, וכמו שאמרו כל הדר בבבל כאילו דר בארץ ישראל, שכל מה שאמרו בזה לא אמרו אלא מפני שסתם חו"ל אין חכמה ויראת חטא מצויים בה לישראל לרוב הצרות ועול הגלויות... וסתם ארץ ישראל חכמה ויראת חטא מצויים בה, עד שמתוכם משיגים כבוד בוראם, וזוכים ליהנות מזיו השכינה, ועל זה אמרו אפילו שפחה שבארץ ישראל מובטחת שהיא בת העולם הבא...'. (מאירי)

'אפילו שפחה כנענית שבארץ ישראל מובטח לה שהיא בת העולם הבא...'. —
'אפילו על רשעים מגינה זכות ארץ ישראל, שהרי אפילו שפחה כנענית שבא"י מובטחת היא שהיא בת עולם הבא, ובודאי אין הגמרא מדברת בשפחה צדקנית שהיא בלא"ה בת עוה"ב, ואפילו חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא (ע' הלכות מלכים ה, יא), וק"ו שפחה דמיחייבא במצות, אלא ודאי בסתם שפחה שהיא שפלה ומעשים רעים ומדות רעות מצויים בה, כד' הש"ך (י"ד א סק"ב) לענין עבדים, ומ"מ מהני לה זכות א"י לזכותה שתהי' מובטחת שהיא בת עולם הבא. ואפילו מעשו הרשע נתירא יעקב אבינו ע"ה שמא תעמד לו זכות ישיבת א"י (בראשית רבה עו) וק"ו לזרע קודש זרע בחונים בני אברהם יצחק ויעקב, דאע"ג דלית בהו הימנותא איקרו בני מעלי וכדעת רבי מאיר (קדושין לו. ועוד), דהלכתא כותי' בהא'. (מתוך אגרות ראי"ה ב' תקנה)

(ע"ב) 'ולדבקה בו... והעושה פרקמטיא לתלמידי חכמים...'. — 'זהעובר על זה, ואינו מתחבר עמהם וקובע בלבו אהבתם ומשתדל בטובם ותועלתם, בעתים שיש סיפק בידו לעשות כן — מבטל עשה זה, וענשו גדול מאד, כי הם קיום התורה ויסוד חזק לתשועת הנפשות, שכל הרגיל עמהם — לא במהרה הוא חוטא' (לשון ספר החינוך מצוה תלד)